

ся внимание философско-экономическим, философско-политическим аспектам неолитерализма и рассматривается эта проблематика посредством таких категорий социальной философии, как «государство», «свобода», «социальная справедливость», «личность», «гражданин», «социальный порядок» и т.п. Отмечается, что в условиях рыночных преобразований и глобализационных процессов в Украине неолитералистические принципы занимают ведущие позиции в организации общественной жизни. Уделяется внимание аксиологической, онтологической, философско-экономической, социально-философской, философско-исторической проблематике неолитерализма.

Ключевые слова: неолитерализм, труд, свобода, социальная справедливость, рынок, хозяйство, конкуренция, личность, общество, индивидуализм, государство, гражданин.

Petina O. Neoliberalism in the context of socio-philosophical understanding (evidence from the Freiburg, English and Parisian schools of libertarianism)

The article covers socio-philosophic understanding of neoliberalism as a course of philosophy of XX-XXI century, evidence from the interpretation of main ideas of Freiburg, English, Parisian schools and libertarianism. The author pays attention to the philosophical and economical, philosophical and political aspects and considers defined problematics through such categories: "state", "liberty", "social justice", "individual", "citizen", "social order". The author underlines that under the market transformations conditions and globalization processes in Ukraine, neoliberal principles take the leading positions in the organization of social life. The attention is given to the axiological, ontological, philosophic and economic, social and philosophical, philosophical and historical problematique of neoliberalism.

Keywords: neoliberalism, labour, liberty, social justice, market, economy, competition, individual, society, individualism, state, citizen.

References:

Allais, M 1995, *Ekonomika kak nauka* (Economics as the science). Nauka dlia obshchestva, RGGU publ., Moscow.

Buchanan, JM 1997, *Granitsy svobody. Mezhd u anarkhiyey i Levianom* (The limits of liberty: between anarchy and Leviathan). Taurus Alfa publ., Moscow.

Bul'benyuk, SS 2004, *Neoliberal'ni modeli modernizatsiyi u suspil'nykh perelhidnogo typu* : avtoreferat disertatsiyi (Neoliberal model of modernization in societies in transition: kand. diss.), Kyiv. Viewed 5.08.13: <<http://disser.com.ua/contents/17596.html>>

Eucken, W 1995 *Osnovniye printsipy ekonomicheskoy politiki: monografiya* (The basic principles of the economic policy: monograph). Progress publ., Moscow.

Eucken, W 1996, *Osnovy national'noy ekonomii* (The basis of national economy). Progress publ., Moscow.

Machlup, F 1955, 'The Problem of Verification in Economics'. *Southern Economic Journal*, Vol. 22, №1.

Makarenko, IO 2011, 'Mekhanizm vplyvu endogennykh i ekzogennykh faktoriv na finansovu stiykist' rynku pokhidnykh finansovykh instrumentiv' ('Influence mechanism of endogenous and exogenous factors on financial market stability derivatives'). *Visnyk Zaporiz'kogo national'nogo universytetu*, №3(11).

Malits'kyi, BA 2007, 'Teoriya i praktyka neoliteralizmu v ukraiyins'kykh realiyakh' ('Theory and practice of neoliberalism in the Ukrainian realities'). *Nauka i naukoznavstvo*, № 3.

Muller-Armack, A 1999, 'Printsipy sotsial'nogo rynochnogo khoziaystva' ('The principles of the social market economy'). *Sotsial'noye rynochnoye khoziaystvo. Teoriya i praktika ekonomicheskogo poriadka v Rossii i Germanii*, Ekonomicheskaya shkola publ., Saint-Petersburg

Nozick, R 2008, *Anarkhiya, gosudarstvo i utopiya* (Anarchy, state, and utopia). IRISEN publ., Moscow.

Rand, A 1995, *Kontseptsiya egoizma* (Concept of egoism). *Asotsiatsiya biznesmenov Sankt-Peterburga*, Saint-Petersburg.

Rand, A 2003, *Apologiya kapitalizma* (Apology of capitalism). *Novoye litaraturnoye obozreniye* publ., Moscow.

Rand, A 1964, *The virtue of selfishness: a new concept of egoism*. New American Library.

Robbins, L 1935, *An essay on the nature and significance of economic science*. London.

Rothbard, M 2009, *K novoy svobode: Libertarianskiy manifest* (For a new liberty: the Libertarian manifesto). *Novoye izdatel'stvo*, Moscow.

Shvayka, MA 2011, *Ekonomichni atrybuty nezalezhnosti Ukrayiny* (Economic attributes of independence Ukraine). *Kyiv's'kyi miznarodniy universytet* publ., Kyiv.

Надійшла до редколегії: 17.09.2013 р.

УДК 343.9

Л. М. Дубчак

Інститут кримінально-виконавчої служби, м. Київ

ПЕНІТЕНЦІАРНІ ІДЕЇ У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ ПЛАТОНА ТА АРИСТОТЕЛЯ

Аналізовано пенітенціарні ідеї давньогрецьких філософів Платона, Аристотеля. Звернено увагу на те, що вже в часи Античності формуються досить зрілі ідеї в галузі пенітенціарної філософії, коли досліджується проблема причин злочину, попередження злочинів; класифікації злочинів; мети покарання; форм покарання; міри відповідальності; організації карної інституції тощо.

Ключові слова: пенітенціарна філософія, злочин, покарання, природа злочину, попередження, правосудна та неправосудна поведінки, види злочинів, карна інституція.

Актуальність дослідження пенітенціарних ідей у філософсько-правовій системі давньогрецьких філософів обумовлюється зростанням наукового інтересу до проблем пенітенціарної філософії у зв'язку з активізацією в сучасних умовах правозахисної практики, створення її цілісної наукової концепції. На сьогоднішньому етапі ця проблема є у полі зацікавлення кримінального та кримінально-виконавчого права, соціології, історії тощо. Однак безпідставно не слід ігнорувати історико-філософським знанням, оскільки досягнення поставленої мети можливе з урахуванням узагальнень філософського підходу до аналізу проблем, пов'язаних з категоріями пенітенціарної філософії, де

важливе місце займає тлумачення категорій «злочин» та «покарання» у різних філософських системах. У цьому контексті особливої ваги такий аналіз набуває по відношенню до філософських поглядів різних історико-культурологічних періодів. Завдання актуальної статті полягає у аналізі античної філософської спадщини Платона та Аристотеля на проблеми злочину та покарання, котрі в своїх філософсько-правових системах сформулювали глибинні ідеї пенітенціарної філософії.

До аналізу проблем злочину та покарання у філософських системах давньогрецьких філософів Платона та Аристотеля зверталися російські вчені-філософи Л.А. Лосєв, В.С. Нерсєсянц, сучасні

українські дослідники, спеціалісти в галузі філософії права П.М. Рабінович, С.С. Сливка, Н.Ю. Мельничук та ін.

Для аналізу пенітенціарних ідей Платона поставлена задача проаналізувати діалоги «Законои» та «Апологія Сократа». Саме в цих філософських творах знайшли місце актуальні до сьогодення проблеми природи та причин проступків, класифікації проступків за наявністю чи відсутністю умислу та за способом нанесення шкоди, мети покарання, каральності злочинця, форм покарання, відповідальності близьких злочинця за дії останнього тощо.

Насамперед, у своїй філософсько-правовій системі Платон особливу увагу звертає на потрактування природи (причин та мотивів) злочинів. На думку філософа, злочини мають як вроджений характер, так і набутий.

Вродженість злочинності, за Платоном, пояснюється тим, що «в душах більшості людей є вроджене зло, яке є найбільшим за всяке зло». При цьому кожен його може відчувати, пробачати у собі, тому зовсім не намагатися його уникати. Таким великим злом для людини є самозакоханість. Звісно, як твердить філософ, кожна людина по природі повинна любити себе. Однак, у той же час, кожен проступок людини – це є теж продукт надмірної самозакоханості. Причина її негативної сили, як казав Платон, криється в наступному: кожен, хто закоханий є сліпим, тому не може адекватно судити про те, що є справедливе, добре, прекрасне. В діалозі «Законои» філософ писав: «Хто має намір стати видатною людиною, той повинен любити не себе і свої якості, а справедливість, яка здійснюється ним самим чи кимось іншим» (Plato 1999) [4].

Проблема, за Платоном, полягає у тому, що ніхто ніколи не визнає справедливим своє невігластво і йому воно завжди здається мудрістю. Людина нібито впевнена, що знає все, а насправді вона не знає як потрібно чинити, і при цьому не доручає це нікому, а робить сама. І так вона звісно помиляється.

Філософ закликав до уникнення надмірної самозакоханості. Для цього потрібно не соромитися шукати тих, хто краще у тій чи іншій справі розуміється, звертатися до них і так уникати злих помилок.

У своїй філософсько-правовій концепції Платон також піддав аналізу суто людські причини злочинної поведінки. Їх філософ називав три: лютий дух, схильність до задоволень та невігластво. Трактування Платоном суто людських причин злочину зводиться до з'ясування їх природи.

Лютий дух як перша причина людських проступків, на думку філософа, виявляється у сварливій, нездоланній якості людини вселятися в її душу і «своєю нерозумною силою багато що перевертати вверх дном...» (Plato 1999) [4].

Другою причиною людських проступків є тяга до вдоволення, яка володарює над людиною завдяки силі й протилежна лютому духу. «За допомогою переконання, поєднаного з насиллям і обманом, воно здійснює все, чого тільки не побажає» (Plato 1999) [4].

Третьою причиною проступків Платон називав невігластво. Зі сторони законодавця, на думку мислителя, його можна поділити на два види: просте, що є причиною легких проступків, та подвійне, коли людина одержима не лише незнанням, але й надуманою мудрістю, коли сама собі приписує здатності всезнайства. Якщо це доповнити, згідно Платона, силою і міццю, то це може стати причиною величезних і гру-

бих проступків. Якщо ж до власної самовпевненості у своєму всезнайстві додається слабкість, то виникають дитячі і старечі омани.

Таким чином, для Платона негативні прояви поведінки є результатом пошуку задоволень в силу панування в людській природі лютого духу, схильності до задоволень і невігластва.

Пенітенціарні ідеї Платона не залишили осторонь проблеми класифікації проступків. Філософ звернув увагу на декілька аспектів цієї проблеми, зокрема класифікував їх за наявністю та відсутністю умислу, а також за способом нанесення шкоди.

Щодо першої класифікації, Платон розрізняв умисні та неумисні проступки. Неумисних проступків зустрічається не менше, ніж умисних, і міра шкоди від них від цього не менша за умисні. Однак при винесенню покарання злочинцю законодавцем заради більшої справедливості обов'язково потрібно звертати увагу на міру наміру і образу дій людини, коли вона надала певну послугу чи нанесла певну шкоду. Згідно Платона, «потрібно звертати увагу на дві різні сторони: на справедливість і на шкоду. За допомогою законів потрібно, наскільки можливо, відшкодувати нанесену шкоду, рятуючи те, що гине, піднімаючи те, що помирало чи ранене» (Plato 1999) [4]. Якщо ж проступок відкуплений відплатою, то потрібно за допомогою законів з кожного випадку конфліктів і шкоди зробити привід для встановлення між винуватим і постраждалим дружні відносини.

Інша класифікація проступків витікає із безпосередніх їх причин, виявлених Платоном. Перший вид проступків пов'язаний з лютим духом у душі – це лють та страх. Другий вид витікає із задоволень та пристрастей – це задоволення та страждання. Третій – пов'язаний зі стремлінням до здійснення надій і правильної думки про найвище благо, що виявляється, безпосередньо, у задрощах та пристрастях до чогось.

Серед видів проступків найбільшим злом філософ називав панування пристрастей, коли душа дичавіє від жадань. Найбільше це проявляється в ненаситній і безмежній жазі до майна чи грошей. Платон вбачав такий порок як у еллінів, так і варварів. Формується він в результаті постійного вихвалювання багатства, у результаті чого у суспільстві воно визнається найбільшою цінністю, що, відповідно, і псує людей.

Насправді, згідно Платона, багатство існує заради тіла, а тіло заради душі, то воно стоїть на третьому місці по значущості після душі і тіла. Тому потрібно, щоб у кожній державі панував істинний погляд на багатство. «Людина, яка бажає бути щасливою, – твердив Платон, – повинна не прагнути до збагачення, але бути багатою, зберігаючи справедливість і розсудливість. В такому випадку не було б в державах вбивств, які ведуть для своєї спокути інших вбивств» (Plato 1999) [4]. Таким чином, саме жага збагачення є першою причиною іншого проступку – вбивства. Другим за силою злом, за Платоном, є честолюбство, яке породжує в душі задрощі, які стають неконтрольованими («важко вживаються, перш за все, зі своїми господарем, а потім і з кращими людьми в державі»). На третьому місці стоять ниці і несправедні страхи, котрі спонукають до вбивств.

Поряд з проблемами природи злочинів та їх видів Платон здійснив філософський аналіз проблеми мети покарання. На думку мислителя, в основі покарання не може лежати зло: «...по закону ні одне покарання не має на увазі причину зло» (Plato 1999) [4]. Метою покарання

має бути те, щоб зробити з покараного або кращим, або менш зіпсованим.

Оскільки причиною злочинів є хвороби, які вселяються в людську природу, то законодавцю потрібно звертати увагу на те, чи може така людина бути зцілена, чи ні. Якщо законодавець усвідомить, що хвороба є незцілима, то для таких людей краще припинити існування, застосувавши смертну кару. Від цього суспільство може мати дві користі для інших людей: це було б прикладом того, що не дозволено чинити несправедливо, і до того ж позбавило державу від присутності поганих людей.

Платон вважав, що зціленню піддається така людська душевна хвороба, яка веде до проступків, скоєних заради корисливої мети, коли, причиняючи несправедливість, хтось збагачується.

Ще одна проблема, яку підняв у власній філософсько-правовій системі Платон, – це проблема каральності. Покарання має стосуватися кожного, хто вчинив злочин. Ніхто ні за який проступок, на думку мислителя, не повинен залишатися безкарним, навіть якщо йому вдалося втекти за межі держави (Plato 1999) [4].

Філософ не визнавав поступливість суддів перед прошеннями щодо винесення вироку. Адже дуже часто підсудні вдаються до того, щоб прохати і благати суддів, як пояснював Платон, згадуючи своїх дітей і багатьох інших рідних та друзів; каятися, ніби їм доведеться пережити таке жахливе, як смерть. На думку філософа, суддя повинен не свавільно милувати, а творити суд: «... присягав він не в тому, що буде милувати кого захоче, але в тому що буде судити по законам» (Plato) [3]. Не потрібно допускати суддям порушувати присягу, громадянам привчати до цього, бо суспільство впаде у нечестивість.

Платон спробував класифікувати форми покарання. Найбільшим злом він вважав «вічне заточення», тобто пожиттєве ув'язнення. Покаранням може бути також грошова пеня, яку необхідно виплатити знаходячись в ув'язненні до того часу, поки до кінця не буде виплаченою. Однак для Платона, це така ж тяжка форма покарання у разі неможливості її виплати, як і «вічне заточення» (Plato) [3].

Ще одним важливим питанням пенітенціарної філософії, яку не оминув Платон, це питання відповідальності близьких злочинця за дії останнього. Ця проблема була болючою і в часи Античності, адже злочин – це особливі переживання близьких (особливо дітей) як за долю винуватого, так і в зв'язку із соціальною реакцією, яка супроводжується страхом та осудом щодо них. Платон підкреслював, що осоромлювати і карати потрібно самого злочинця і це не поширюється на його дітей.

Проте Платон допускав можливість несення відповідальності дітей. Це виключення поширюється лише на дітей, чий батько, дід і батько діда – «всі підряд були засуджені до смерті».

Підсумовуючи сказане, слід звернути увагу на те, що в пенітенціарних ідеях Платона звучать актуальні для сьогодення проблеми пенітенціарної філософії. Однак філософ вибудовує властивий саме йому погляд на ці проблеми. Зокрема, в розкритті проблеми природи злочинної поведінки філософ вбачає як природні, так і набути причини, а джерелом природних причин, на його думку, є психологічні особливості формування особистості, де немаловажне місце займає самозакоханість. Вже Платон усвідомлював важливість справедливого покарання за проступки, які досягаються через аналіз міри наміру злочинця та образу дії.

Доречно звернути увагу також на те, що філософсько-правові ідеї Платона на проблему покарання дещо не співзвучні із сьогоденням. Недопустимим наразі з точки зору вищих засад права є смертна кара. Проте пенітенціарна концепція Платона цей момент не розглядала. Оскільки, на думку філософа, причиною злочину є хвороба, то законодавець має право, якщо хвороба визнана невиліковною, застосувати смертну кару. Цим Платон визнавав смертну кару як форму покарання.

Значний внесок в розвиток пенітенціарної філософії в часи Античності здійснив Аристотель. Свої основні ідеї він виклав в праці «Нікомахова етика», «Політика». Аристотеля, вибудовуючи свою філософсько-правову концепцію, не оминув проблем природи правосудної та неправосудної поведінки, причин неправосудної поведінки, класифікації злочинів, покарання та особливостей організації каральної системи в державі.

В аналізі людської поведінки Аристотель звернув увагу на те, що остання може бути правосудною і неправосудною. «Правосудною» філософ називав добродійну поведінку, а «неправосудною» (adikos) – злочинну. Відповідно, правосудним є законослухняний (nomimos) і справедливий (isos) громадянин, а неправосудним вважається той, хто переступає закон (paranomos), хто своєкорисний (pleonektes), несправедливий (anisos) і, відповідно, чинить незаконно.

Неправосудна поведінка, на думку філософа, виражається у відхиленнях у людській поведінці і думках, та має свою природу. Така поведінка є результатом піддатливості пристрастям, що є наслідком необізнаності людей і малого життєвого їх досвіду. Найчастіше це є проблема молодих людей, юнаків. Аристотель вважав, що це настільки нездоланне, що навіть перешкоджає їм у зв'язку із засвоєнням науки про державу. Саме тому молоді люди є невідповідними слухачами науки про державу (Aristotle 2002) [1].

Однак, на думку філософа, проблема піддатливості пристрастям характерна не лише для молодих людей. Це часто не залежить від віку, оскільки можна залишатися юнаком до впадоби, жити пристрастями і переслідувати будь-яку мету.

Таким чином, на думку Аристотеля, причиною всіх неправомірних дій людини є пристрасті: люди грубі завжди розуміють під благом і щастям задоволення, «тому для них бажане життя, повне насолод» (Aristotle 2002) [1].

Філософ засуджував життя за пристрастями і називав його «скотським». Водночас, Аристотель стверджував, що більшість людей, котрі обирають такий образ життя, повністю усвідомлюють свою нищість, хоча й знаходять виправдання цьому, нібито ці пристрасті схожі на пристрасті героя давньогрецької міфології Сарданапалла.

Причини відхилення людини у сторону неправосудної поведінки криються в душевній хворобі. Проте не можна сказати, твердить Аристотель, що вся душа може бути порочною. Одна частина може бути абсолютно наділена судженням, мати добру мету і спонукати до благородних вчинків стосовно стриманого та нестриманого. Однак інша частина їх душі може боротися зі здоровим глуздом («судженням») і тягнути в іншу сторону. Звісно, у цьому не можна бути впевненим, адже абсолютно очевидним може бути лише те, що рука чи нога промахнулася, а те, що відбувається з душею – не піддається спогляданню.

Аристотель, крім внутрішньо-душевних причин

неправосудної поведінки бачив соціальні. Їх, на думку філософа, є дві – багатство та мужність.

Багатство як причина злочинів, згідно Аристотеля, пояснюється тим, що у державі панує розподільче право на почесні, майно тощо, у результаті чого всі мають не рівні права на них, а, відповідно, це визначає справедливу чи несправедливу долю.

Також у державі існує спрямовуюче право при взаємному обміні, яке виявляється у двох формах: довільній і мимовільній. Якщо довільна форма обміну в силу людської доброї волі визначає правосудні дії такі як купівля, продаж, осуд, задаток, позика, застава, платіж тощо, то мимовільна форма обміну виявляється у силу прихованої недоброї волі. Наслідком такого обміну є неправомірні дії, а, відповідно, злочини: крадіжка, блуд, спокування приворотним зіллям, звідництво, переманювання рабів, вбивство нишком, лжесвідчення, осоромлення, полон, умертвіння, пограбування, каліцтво, лайка, приниження.

Як бачимо, причиною значної кількості злочинів, на думку Аристотеля, є зубожіння (Aristotle 2000) [2] (Політика. Книга друга. III. 7). Однак люди кривдять одне одного не тільки через нерівність у необхідній власності. Найчастіше ж злочини чиняться людьми через їхні прагнення до надміру в усьому, а не в набутті предметів першої необхідності. Аристотель твердив: «Коли ж люди прагнуть мати більше, ніж це викликано необхідністю, то через (своє прагнення) вони кривдитимуть інших, і не тільки це, але й заради того, щоб жити в radoшах, утіхах, без злигоднів» (Aristotle 2000) [2].

Згідно Аристотеля, на законослухняність громадян мусить впливати державний устрій, і, зокрема, законодавці, котрі зобов'язані привчати їх до закону. Законодавці мають закликати і змушувати громадян до добросовісності заради прекрасного. А набутий позитивний досвід як засвоєна звичка в кінцевому рахунку призведе до добра.

При всіх зовнішніх обставинах, на думку філософа, людина самостійно здатна направляти власну поведінку. Для добросовісної поведінки, за Аристотелем, потрібно дотримуватися золоті середини. Надмірність і брак чогось згубні для розсудливості та мужності. Так, якщо переступити міру безстрашності, коли людина не страшилась нічого, навіть землетрусу, то вона біснувата і навіть тупа, як каже філософ. А якщо переступити міру в страху, то така людина є боягузом. Вона не може протистояти. Також, якщо переступити міру в отриманні задоволень і не утримуватися від них, стають розпущеними, і, навпаки, відсторонюючись, як неотесані, будь-якого задоволення, стають якимись бездушними (Aristotle 2002) [1].

Проте, за Аристотелем, не будь-який вчинок і не будь-яка пристрасть допускає середину, оскільки у деяких пристрастей і самій назві виражена дурна якість (phaylo tes) (наприклад: злорадство, безсоромність, злоба, а з вчинків – блуд, крадіжка, людинобвиство). «Все це і подібно цьому вважається дурним саме по собі, а не за надлишок чи нестача». А це означає, що в цьому ніколи не можна чинити правильно, можна лише здійснити проступок.

У філософсько-правовій системі Аристотеля розкривається також проблеми класифікації злочинів. Філософ поділяв злочини на навмисні та ненавмисні, скоєні в тверезому та сп'янілому станах. Посилаючись на законодавця Гіподама, філософ розрізняв три види

злочинів щодо форми нанесення шкоди: образи честі, порушення права власності і вбивство (Aristotle 2000) [2].

Особливе місце в філософсько-правовій системі Аристотеля зайняла проблема покарання. Філософ наполягав, що покаранню та відплаті потрібно піддавати всіх людей порівняно злої породи за злочин та непослух, а невинуватих осіб потрібно взагалі виганяти з держави. Покарання – це свого роду лікарства, які по своїй природі протилежні захворюванню.

Відплата злочинцю потрібна тому, що його пристрасті є дурні в намірах до задоволення, а їх можна приборкати лише завдяки нанесенням страждань, неначе приборкання ярмом худоби. При цьому ці страждання повинні бути такими, які б у найбільшій мірі протидіяли улюбленим задоволенням.

Аристотель не оминув проблем кого і яким чином потрібно карати. Філософ схвалював закон законодавця Піттака, про те, що за злочини, скоєні в нетверезому стані, потрібно карати суворіше, «...з огляду на те, що люди у сп'янілому стані, на відміну від тверезих, поведуться надто зухвало» (Aristotle 2000) [2].

Покаранню, згідно Аристотеля, мають піддаватися навіть самогубці, оскільки вони чинять всупереч закону, згідно якого нікому не дозволено наносити шкоди кому б то не було. Самогубця ж чинить такі дії мало того, що умисно (за своєю волею), а ще й наносячи шкоду конкретно знаючи жертву, тобто собі. Тому самогубець – правосудний громадянин. Як наполягав філософ, «держава накладає стягнення на самогубця і свого роду безчестя переслідує його як людину, яка правосудно вчинила по відношенню до держави» (Aristotle 2000) [2].

Аристотель відкидав позитивне значення конфіскації майна як форми покарання. На його думку, потрібно протидіяти виданню тих законів, які б дозволяли конфіскацію майна засуджених на користь держави, що вело до його усупільнення. Тоді, боячись покарання, ніхто не насмілиться вчинити злочин. Відповідно, корисливі мотиви народу теж не будуть розростатися, оскільки ніхто не буде проймається великим бажанням мати від цього якусь вигоду.

Філософ не допускав несправедливого судочинства і наполягав на необхідності встановлення покарання за безпідставні позови (Aristotle 2000) [2]. Загалом вважав, що надмірна кількість судових процесів призводить до попередньо сказаного, тому виступав проти надмірної кількості судових процесів.

В трактаті «Політика» Аристотель спробував визначити місце інституції у державі, яка має повноваження здійснювати покарання, виносити судові вирoki, здійснювати нагляд за в'язнями тощо.

Серед різних інституцій, котрі входять в політичну структуру демократичних та олігархічних держав, існує та, яка займає шосту позицію в ній і є, на думку Аристотеля, найнеобхіднішою та найважчою. Урядовці даної інституції (так звана «карна інституція») мають повноваження приводити до виконання рішення щодо засуджених: стягують недоїмки з (державних) боржників, здійснюють нагляд за в'язнями тощо.

З огляду на покарання, карна інституція є найбільш обтяжливою, тому викликає до себе велику відразу в державі. Філософ відзначав, що ніколи служба у цій інституції не приносить великої грошової винагороди. Виконувати повноваження, покладені на службу в ній, ніхто не погоджується брати на себе, або ж у разі, прий-

нявши їх на себе, не бажають у своїй службі діяти згідно із законом.

Однак, яка зазначав філософ, така інституція в край необхідна державі, оскільки не було б користі від судових присудів, якби вони, ухвалені судом, не виконувалися. Тому «оскільки ж державне об'єднання немислиме без суду й суддів, то воно не має сенсу, коли судові вироки не виконуються» (Aristotle 2000) [2].

Таким чином, у філософсько-правових поглядах Аристотеля суттєве місце займають пенітенціарні ідеї, зокрема проблема причин неправосудної поведінки, класифікації злочинів, мети покарання, місця та ролі карної інституції у соціумі.

З аналізу пенітенціарних ідей давньогрецьких філософів Платона та Аристотеля, слід виділити спільні на той час погляди на проблему природи покарання, яка зводиться до хвороби. Значна частина пенітенціарних ідей зберігають свою актуальність і в сьогоденній кримінально-виконавчій політиці: необхідність врахування при винесенні покарання умислу, стану фізичного здоров'я тощо, хоча й в умовах сьогоденньої гуманізації суспільства радикалізм античних філософів в допущенні смертної кари як міри покарання є недопустимим.

Бібліографічні посилання:

1. Аристотель Нікомахова етика. / пер. з давньогр. В.В. Ставнюк– К. : Аквілон-Плюс, 2002. – 480 с.
2. Аристотель Політика. / пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
3. Платон Апологія Сократа. [Електронний ресурс] / Платон. – Режим доступу : http://lib.misto.kiev.ua/POEEAST/PLATO/platon_apologiya_sokrata.txt
4. Платон Законы [Електронний ресурс] / Платон. – М. : «Мысль», 1999. – Режим доступу : <http://www.lib.ru/POEEAST/PLATO/zakony.txt>
5. Фрагменты ранних греческих философов [Електронний ресурс] / под ред. А.В. Лебедев. – М. : Наука, 1989. – Режим доступу : <http://philosophy.ru/library/antiq/atomizm/dem.html>

Дубчак Л. М. Пенитенциарные идеи в философско-правовых системах Платона и Аристотеля

Анализируются пенитенциарные идеи древнегреческих философов Платона, Аристотеля. Обращается внимание на то, что уже во времена античности формируются достаточно зрелые идеи в области пенитенциарной философии, когда исследуется проблема причин преступления, предупреждения преступлений; классификации преступлений; цели наказания; форм наказания; меры ответственности, организации уголовного института и т.д.

Ключевые слова: пенитенциарная философия, преступление, наказание, природа преступления, предупреждение, правосудное и неправосудное поведение, виды преступлений, уголовный институт.

Dubchak L. Penal ideas in philosophical and political systems of Plato and Aristotle

The ideas of penal Greek philosophers Plato, Aristotle are analyzed. The attention is drawn to the fact that in times of antiquity the quite mature ideas in penal philosophy are formed.

To analyze the penitentiary ideas of Plato the task was given to consider dialogues «Laws» and «Apology of Socrates», where we have problems of penitentiary philosophy relevant to the present. The Platonic vision of the nature of crime is characterized. It was found that Plato defined human narcissism as inherent prerequisite of criminal behavior. He put pleasure as the cause of negative human behavior, which appears due to the domination of ferocious spirit human nature, inclination to pleasures and ignorance.

It is shown that in times of Plato the importance in clarifying the classification of offenses was reserved to the problem of intent. It is clarified that the lack of direct intent does not reduce the degree of harm transgressions. Therefore, according to the philosopher, one should not ignore it when passing sentence.

The special attention is drawn to the decision of the problem of punishment purpose in Plato's philosophical and legal system. The vision is a crime as the manifestation of human disease is characteristic of Plato's. However, since not every disease is curable, in the case of the latter expression, the punishment should apply the death penalty. The progressive idea of penal philosophy of Plato is the vision of the philosopher purpose of punishment, which is determined as making of every offender better or less spoiled.

Also the penitentiary ideas in the philosophy of Aristotle that were revealed in the works «Nicomachean Ethics» and «Politics» are analyzed. The philosopher shared a human behavior on lawful and unlawful. It was found that Aristotle saw wrongful conduct causes, firstly, compliance passions and secondly, social inequality. For charitable behavior, according to the philosopher, it is necessary to follow the golden mean, and the state itself in the face of legislators must influence on the law-abidance of citizens to influence.

The Aristotle's classification of crimes is analyzed. The philosopher shared crimes into intentional and unintentional, committed in a sober and intoxicated states and according to the forms of damage (image credit, violations of property rights and murder).

The problem of penalty took the special place in philosophical and legal system of Aristotle. He insisted that all people of the relatively evil breed must be exposed to punishment and retribution for crime and disobedience, and incorrigible people are needed to be drawn out of the state.

Keywords: philosophy of prison, crime, punishment, nature of crime prevention, lawful and unlawful behavior, types of crime, criminal institution.

References:

- Aristotle, 2000, Polityka (Politics). Osnovy publ., Kyiv.
 Aristotle, 2002, Nikomakhova etyka (Nicomachean Ethics). Akvilon-Plus publ., Kyiv.
 Lebedev, AV 1989, Fragmenty rannikh grecheskikh filosofov (The fragments of the early Greek philosophers). Nauka publ., Moscow, viewed: <<http://philosophy.ru/library/antiq/atomizm/dem.html>>
 Plato, 1999, Zakony (Laws). Mysl' publ., Moscow. Viewed: <<http://www.lib.ru/POEEAST/PLATO/zakony.txt>>
 Plato, Apologiya Sokrata (Apology of Socrates), viewed: <http://lib.misto.kiev.ua/POEEAST/PLATO/platon_apologiya_sokrata.txt>

Надійшла до редколегії: 20.09.2013